

Gładczuk, Czesław / Matan, Adam

K.R. Poppera koncepcja krytycznej dyskusji

Studia Teologiczne 17, 309-320

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. CZESŁAW GŁADCZUK, KS. ADAM MATAN

K. R. POPPERA KONCEPCJA KRYTYCZNEJ DYSKUSJI

Treść: I. Zarys problemu; II. Dlaczego krytyczna dyskusja; III. Analiza koncepcji krytycznej dyskusji; IV. Postawy zagrażające krytycznej dyskusji; V. Różnić się mądrze.

I. ZARYS PROBLEMU

K. R. Popper¹ dla refleksji filozoficznej i naukowej wytycza takie cele: "Głównym zajęciem w filozofii i nauce powinno być poszukiwanie prawdy. Nie jest celem poszukiwanie uzasadnień; błyskotliwość natomiast i pomysłowość same dla siebie są po prostu nudne. Winniśmy szukać i odkrywać pilne problemy i rozwiązywać je proponując prawdziwe teorie (...), które są nieco bliższe prawdy niż teorie naszych poprzedników".

W tym procedowaniu, zmierzającym do odkrywania prawdy, Popper wskazał i opracował sposoby jej przybliżania, proponując między innymi postępowanie zmierzające do obalenia zadania (twierdzenia) przez wskazanie jego fałszywości. Podtrzymywał i uzasadniał przeświadczenie, że w dochodzeniu prawdy, falsyfikacja ma przewagę nad weryfikacją.²

¹ Karl Raimund Popper urodził się 28 lipca 1902 r. w Wiedniu. Studiował fizykę i filozofię na Uniwersytecie Wiedeńskim. Doktoryzował się z psychologii, lecz wkrótce zainteresowania jego zwróciły się ku psychologii filozofii. Poprzez V. Krafsta, H. Feigl'a oraz matematyka H. Hannę nawiązał pierwsze kontakty z członkami Koła Wiedeńskiego. Nigdy jednak członkiem Koła nie był. Zdecydowanie nie podzielał poglądów epistemologicznych panujących w Kole (por. rozprawa *Die beiden Grundprobleme der Erkenntnistheorie*). Przeciwwstawiając się panującym modom, stworzył system filozoficzny, zwany obecnie popperyzmem. Na przełomie 1936/37 wyjechał do Nowej Zelandii i tam na uniwersytecie wykładał filozofię. W 1946 r. Osiał na stałe w Anglii i aż do przejścia na emeryturę był profesorem logiki i metodologii nauk w London Schools of Economic. Zmarł w 1994 r.

² Teoria falsyfikacji, zob. hasło falsyfikacja w encyklopedii katolickiej TNKUL.

W ujawnianiu prawdy rolę nie do przecenienia pełni również postępowanie zwane "krytyczną dyskusją". Mianem krytycznej dyskusji określa Popper postawę otwartą wobec wszelkich problemów i zmierzającą do ich wyjaśniającego zrozumienia. Ta otwartość i dążenie do uzyskania międzypodmiotowej komunikacji, zdaniem Poppera, jest płodna w konkluzje przybliżające do prawdy. W przekonaniu Poppera ma to przeogromne znaczenie na styku zderzeniu kultur. Dla zilustrowania tej koncepcji przywołuje Popper Grecję, która stała się kolebką życia intelektualnego w przestrzeni nie tylko europejskiej. Właśnie na obrzeżach – koloniach greckich doszło do zderzenia kultur.³

Ze zderzenia kultur zrodziły się, zdaniem Poppera, takie idee jak wolność, tolerancja, demokracja, racjonalność, sprawiedliwość, humanizm itp.⁴

Nie każde jednak zderzenie kultur rodzi pozytywne sekwencje: "zderzenie może tracić na swej wielkiej wartości, jeśli jedna z nich (kultur) uznaje się wyższą od wszystkich, a traci jeszcze bardziej, jeśli inne kultury uznają ją za wyższą. Może to zniszczyć największą wartość zderzenia kultur; polega ona bowiem na tym, że zderzenie kultur może wyzwalać postawę krytyczną. Jeśli jedna ze stron dochodzi szczególnie do przekonania o swej niższości, to krytyczną postawę, która skłania się do uczenia się od innej kultury, zastąpi rodzaj ślepego uznania – ślepy skok w nowy czerwony krąg, czyli nawrócenie, jak to opisują często fideiści i filozofowie egzystencjaliści.⁵

Niniejszy szkic zmierza do przedstawienia koncepcji krytycznej dyskusji K. R. Poppera. Autorzy chcieliby dokonać tego w myśl sugestii samego Poppera: "Ale poszukiwanie prawdy jest możliwe tylko wówczas, gdy będziemy mówić jasno i po prostu unikać zbędnych technikaliołów i zawilości. Uważam, że prostota i klarowność, to moralny obowiązek każdego intelektualisty: brak jasności jest grzechem, a pretensjonalność przestępstwem".

Zagłębiając się w myśl Poppera, trzeba pamiętać, że prawda dla Poppera nie jest tożsama z pewnością. Te dwie kategorie Popper radykalnie rozdziela. Prawda nie zapewnia pewności. Pewność nie tkwi w prawdzie, ani z prawdy nie wynika.⁶

³ K. R. P o p p e r , *W poszukiwaniu lepszego świata*, KiW, W-wa 1997, s. 143-148; odtąd w skrócie WPLS.

⁴ K. R. P o p p e r , *Mit schematu pojęciowego. W obronie nauki i racjonalności*. KiW, W-wa 1997, s. 49; odtąd w skrócie MSP.

⁵ MSP, s. 63.

⁶ WPLS, s. 17, 18.

II. DLACZEGO KRYTYCZNA DYSKUSJA?

Każdy człowiek posługuje się pojęciowym schematem, na który składa się wiedza wrodzona i nabyta, pewna ilość podstawowych założeń światopoglądowych, a więc tzw. zdań bazowych, bądź aksjonatów. Poprzez schematy pojęciowe postrzegamy świat. Ułatwiają one rozumienie wielu zdarzeń, ale jednocześnie jesteśmy nimi jakby zniewoleni, zawężeni. W zderzeniu kultur jest okazja skonfrontować własne wizje z wizjami wnoszonymi. I choć nigdy nie wyzwolimy się całkowicie z wizji – schematów do których nawykliśmy, to jednak możemy je korygować, ubogacać, czynić obszerniejszymi.⁷

Zanużeni w świecie, niejako z potrzeb całkowicie naturalnych, dążymy do jego rozpoznania i rozumienia. Te dążenia mogą się spełnić dwójako:

a) w poetyckiej inwencji mitycznie wyjaśniającej egzystencjalne momenty naszego życia,

b) w krytycznej dyskusji zmierzającej do racjonalnego wyjaśnienia prezentowanych wizji (nawet mitycznych) struktury świata.⁸

Historia uczy, iż tego typu wyjaśnienia w stadium początkowym mają charakter mitycznych opisów. To, co zwykliśmy nazywać nauką, ma swój początek w momencie zakwestionowania mocy mitycznej fabuły. Jest to moment ujawnienia się problemów, które warunkują zaistnienie procedowania naukowego.

Pierwociny mocy postrzegającej jawienie się problemów są naturalnym uposażeniem istot reflektujących. W tej kwestii wypowiedź Poppera jest jednoznaczna:

“Każde zwierzę rodzi się z wieloma, zazwyczaj nie uświadomionymi oczekiwaniami – innymi słowy z czymś, co ściśle odpowiada hipotezom, a więc hipotetycznej wiedzy. W tym sensie zawsze mamy wrodzoną wiedzę jako punkt wyjścia, choć może ona być całkowicie niewiarygodna. Ta wrodzona wiedza, te wrodzone oczekiwania tworzą, gdy nas zawodzą, nasze pierwsze problemy.”⁹

Te problemowe pierwociny mają charakter “prejęzykowy” są one jedynie odczuwalne. Ich uwyrażnienie w postaci wyartykułowanych sformułowań bywa trudne. Najogólniej ujmując, są one pewną trudnością, której próba rozwiązania może prowadzić do ujawnienia ich teoretycz-

⁷ WPLS, s. 161-175.

⁸ MSP, s. 50.

⁹ K. R. P o p p e r , *Świat otwarty*, Wyd. Znak, Kraków 1996, s. 111; odtąd w skrócie SO.

nych uwikłań. Ilustruje to Popper jazdą na rowerze, gdzie utrzymanie równowagi zyskuje wyjaśnienie teoretyczne. Tematyzowanie żywych faktów, przybliżyła nam ich trafne opisanie teoretyczne.¹⁰

Pierwszym krokiem zmierzającym do rozwiązania problemu, to problem rozumieć. Na tej drodze wyróżnia Popper takie etapy:

1. Problem rozumieć! Aby tak było, trzeba
2. Postawić trafne pytanie
3. Usiłować znaleźć odpowiedź wysuwając stosowną hipotezę (próbną teorię).¹¹

Problem bowiem, to inaczej trudność. I tę trudność trzeba rozwikłać (To zaś można osiągnąć tylko tak, że stwierdza się, iż nie ma żadnego łatwego i oczywistego rozwiązania problemu).¹²

Więź między problemem a hipotezą jego rozwikłania tak charakteryzuje Popper:

“Osiągnąć pewną zażyłość z problemami, które usiłuje ona (hipoteza) rozwiązać, oraz na tym, że doceniamy zarówno moc wyjaśniającą tego rozwiązania, jak i fakt, że nowa trudność, którą tworzy teoria, wprowadza całkowicie nowy, bardzo owocny problem”.¹³

Rozstrzygnięcie problemu może mieć miejsce tylko w konwencji racjonalnej, bo tylko taka postawa zapewnia krytyczne procedowanie. Krytyczna dyskusja każe nam stawiać hipotezy o wysokiej mocy eksplanacyjnej, inaczej hipotezy płodne. “Cenimy hipotezy – powie Popper – o znacznej mocy eksplanacyjnej, umożliwiające rozwiązanie problemów, a przy tym podatne na surowy test”.¹⁴

Krytyczna dyskusja przyczyniła się do wzrostu i ubogacania się wiedzy. To narastanie wiedzy ma charakter ewolucyjny. Można go tak przedstawić: P1, PT, EB, P2, gdzie:

- P1 — problem wyjściowy
- PT — próbna teoria
- EB — eliminacja błędów
- P2 — nowy problem.¹⁵

W toku krytycznej dyskusji ma miejsce eliminowanie błędów, które stwarza warunki dla budowy obiektywnej.

¹⁰ K. R. P o p p e r, *Nieustanne poszukiwania*, Wyd. Znak, Kraków 1997, s. 185; odtąd w skrócie NP.

¹¹ WPLS, s. 83-84.

¹² MSP, s. 118.

¹³ MST, s. 118.

¹⁴ E. P i e t r u s k a - M a d e j, *Wiedza i człowiek*. Szkice o filozofii Poppera, W-wa 1977, s. 57.

¹⁵ WO, s. 308-309.

III. ANALIZA STRUKTURY KRYTYCZNEJ DYSKUSJI

Dyskusja, to słowne lub pisemne rozwiązanie zagadnień przez konfrontację przeciwstawnych poglądów, w szczególności zespołowe wyrażanie lub dociekanie prawdy w drodze wolnej (nieraz publicznej) wymiany myśli i jej precyzowania.¹⁶

Toczący dyskusję winni mieć na uwadze, zdaniem Poppera, dwie zasady: fallibilizmu i wzajemności. To Peirce swą doktrynę zawodności i złudności poznania nazwał fallibilizmem. Tym określeniem posłużył się Popper wytyczając zakres wiedzy jako skończony i zakres niewiedzy jako nieskończony. Procedury zmierzające do poszerzenia zakresu wiedzy nie zawsze są trafne, częstokroć są omyłne. Prowadzą do błędów. Te z kolei onieśmielają wobec problemów.

Świadome przekonanie, iż zawodność i złudność naszych poczynań tkwi w naszej strukturze, pozwala przełamać bariery uprzedzeń i poprzez błędy podążać ku prawdzie. Błędów bowiem nie da się uniknąć. Rzecz w tym, aby się na nich czegoś uczyć o sobie i świecie.¹⁷

Postawa aprobująca fallibilizm winna prowadzić uczestników dyskusji do świadczenia sobie wzajemności (give and take). Wyraża ona gotowość nie tylko przekonywać, ale i być przekonanym.

Celem dyskusji nie powinna być chęć pokonania współdyskutującego, a jedynie poprzez wyjaśnienie, przybliżanie się do prawdy.

Postawę dyskutującego Popper tak charakteryzuje:

“Zwycięstwo w sporze jest niczym, natomiast najdrobniejsze nawet rozjaśnienie zagadnienia, najmniejszy nawet przyczynek do lepszego rozumienia stanowiska własnego czy stanowiska przeciwnika – to wielkie osiągnięcie. Dyskusję, w której zwyciężamy, lecz która nie przyniosła nam choćby drobnej zmiany, czy rozjaśnienia naszych poglądów, trzeba uznać za zupełną stratę. Z tego powodu żadnej zmiany w naszym środowisku nie powinno się przeprowadzać skrycie, lecz zawsze powinno się ją uwydatniać, a jej następstwa badać”.¹⁸

“Dyskusja jest owocna także wtedy – konstatuje Popper – gdy zdarczenie odmiennych poglądów doprowadzi jej uczestników do stworzenia nowych, interesujących argumentów, choćby nie były one konkluzywne. Argumenty konkluzywne wspierające teorię są rzadkością we

¹⁶ Encyklopedia Katolicka TNKUL, hasło: dyskusja

¹⁷ WO, s. 224.

¹⁸ MSP, s. 54.

wszystkich sporach, wyjąwszy spory najtrywialniejsze, choćby argumenty wymierzone w teorię były bardzo silne".¹⁹

Przedmiotem krytycznej dyskusji jest określona teoria względnie hipoteza, sformułowane w języku, który je obiektywizuje i pozwala, aby się stały celem krytyki. Z dyskusji należy wyłączyć wątki osobowe, operować wyłącznie rzeczowymi argumentami.²⁰

Popper opracował modelową postać krytycznej dyskusji. U jej początków tkwi taka zwana korroboracja teorii. Korroboracją nazywa Popper zwięzłe sprawozdanie oceniające stan (w pewnym czasie t) krytycznej dyskusji nad teorią, z uwzględnieniem sposobu, w jaki rozwiązuje ona swoje problemy, stopnia jej sprawności, surowości testów, które przeszła, oraz sposobu w jaki przetrwała te sprawdziany.²¹

Korroboracja teorii nie przesądza jednak o jej prawdziwości lub fałszywości.

Sama dyskusja winna spełniać następujące wymogi:

1. Sprawdzić zasadność teorii przez uwyrażnienie:

- a) jej konkluzji
- b) jej kompetentności
- c) jej zakresu, rzeczowej przydatności i operacyjnej prostoty.²²

Jej zapisowi można nadać taki kształt: $K/h_1,dt / <K/h_2,dt /$, gdzie:

K – stopień korroboracji

h_1 – hipoteza pierwsza

dt – czas dyskusji

h_2 – hipoteza druga.

Powyższy schemat sygnalizuje, że stopień korroboracji h_1 w czasie dyskusji dt jest mniejszy od stopnia korroboracji h_2 . W rzeczywistości twierdzenie to, zdaniem Poppa, nie jest stabilne, ponieważ $K/h_1,dt /$ zmienia się z czasem, a szybkość zmiany jest uwarunkowana trwaniem myśli. Nierzadko kwalifikacja w kategoriach prawdy lub fałszu pozostaje sprawą osobistych przekonań.²³

Krytyczna dyskusja, zdaniem Poppa, nie usiłuje wykazać, że dana teoria:

- a) nie została sprawdzona czy dowiedziona
- b) nie została ustalona czy uzasadniona, bowiem żadna teoria nie może być ustalona bądź uzasadniona.

¹⁹ WPLS, s. 234.

²⁰ WPLS, s. 234.

²¹ WO, s. 31, 32.

²² WO, s. 53.

²³ WO, s. 116.

c) ma większe prawdopodobieństwo.²⁴

Procedowanie zmierzające do uzasadnienia trwałości przyjętej teorii, Popper uważa za błędne. Bowiem analiza jej wewnętrznej zawartości nie przemawia za jej przyjęciem lub odrzuceniem. Dopiero jej konkluzje okazują jej twórczą przydatność, względnie jej brak. Tę jakość osiąga się na drodze zastosowania reguł klasycznej logiki dedukcyjnej (dwuwartościowej).

Wartość twórczą tezy (teorii) okazuje się na drodze falsyfikacji.²⁵

W koncepcji Poppera "krytyczna dyskusja" nie zawsze wiedzie do rezultatów rozstrzygających, bowiem weryfikacja bądź falsyfikacja dyskutowanych teorii może okazać się nieosiągalna. To jednak nie powinno zniechęcać do prowadzenia dyskusji. Wyłania ona bowiem teorię, która spośród pozostałych jest bliższa obiektywnej prawdzie.²⁶

Komponentami dyskusji zmierzającej ku prawdzie są:

a) wyobrażenia

b) próby i błędy

c) stopniowe ujawnianie i korygowanie naszych (osobistych) koncepcji.

Zaakceptowana w wyniku tego procedowania teoria kwalifikuje się wyższym stopniem uprawdopodobnienia (verisimilitudine) – nie mylić z prawdopodobieństwem.²⁷

Popper zdecydowanie oddzielał prawdę od pewności. Nigdy nie możemy być pewni niezawodności naszych twierdzeń (teorii). Krytyczna dyskusja ma wspomóc w eliminowaniu błędów i przybliżeniu się ku prawdzie.²⁸

²⁴ MSP, s. 66.

²⁵ MSP, s. 74. Falsyfikacja – postępowanie zmierzające do obalenia jakiegoś zdania, czyli wykazania jego fałszywości, przeciwstawna weryfikacji.

²⁶ Popper opowiedział się za korespondencyjną teorią prawdy. Twierdzenie jest prawdziwe, gdy opisany przez to twierdzenie stan rzeczy jest zgodny z rzeczywistością. Inaczej, zdanie nazywamy prawdziwym, gdy jest zgodne z faktami, bądź gdy odpowiada faktom, bądź gdy rzeczy mają się tak, jak je zdanie opisuje. WO, s. 396-406, także SS, s. 43.

²⁷ Różnica między innymi leży w tym, "że im wyższy stopień uprawdopodobnienia, tym większa jest zawartość informacyjna teorii, a zarazem tym mniejsze jej logiczne prawdopodobieństwo, ponieważ im więcej ma ona treści, tym większa jest szansa, że któryś z elementów tej treści okaże się w sprawdzaniu doświadczalnym niepoprawny, fałszywy. Natomiast im większe jest prawdopodobieństwo logiczne teorii, tym mniejsza jej zawartość informacyjna i zarazem mniejsze jej uprawdopodobnienie. Cechą dobrej teorii jest zatem wysoki stopień logicznego nieprawdopodobieństwa". A. C h m i e l e w s k i, *Filozofia Poppera. Analiza krytyczna*, s. 70.

²⁸ Mimo niepewności i hipotetycznego charakteru większości naszej wiedzy, jest ona obiektywnie prawdziwa. Zachodzi bowiem relacja korespondencji pomiędzy nią a obiektywnymi stanami rzeczy – musimy zatem odróżnić prawdziwość oczekiwań lub hipotez od ich pewności, a więc musimy rozróżnić między dwiema ideami: ideą prawdy i ideą pewności. SS, s. 43.

O pewności Popper tak się wypowiada: “ta bowiem, rzadko kiedy jest obiektywna: jest zazwyczaj silnym poczuciem ufności, przekonania, choć opiera się na niedostatecznej wiedzy. Takie poczucie jest niebezpieczne, ponieważ bardzo rzadko jest dobrze ugruntowane. Silne poczucie przekonania czyni z nas dogmatyków. Może nas nawet zmienić w historyków, którzy sami siebie próbują przekonać do pewności, o której podświadomie zdają sprawę, iż jest nieosiągalna.”²⁹

Dyskusja przeto ma postać heurystycznego dialogu, którego przebieg uwyraźnia takie momenty:

1. słowne lub pisemne rozwiązywanie zagadnień
2. przez konfrontację przeciwstawnych momentów
3. wiodące do dociekania prawdy
4. w drodze wolnej wymiany myśli i jej precyzowania.

Znana i stosowana w życiu umysłowym wszelkich czasów, w XX w. dyskusja coraz częściej staje się nieodzownym środkiem dydaktycznym oraz jednym z typów erystycznej argumentacji, zwłaszcza w filozofii i światopoglądowym dialogu.³⁰

Ze względu na sposób prowadzenia, dyskusja może mieć postać polemiki słownej bądź rzeczowej.

Polemika słowna ma miejsce wówczas, kiedy różnica zdań wynika z odmiennego rozumienia jakiegoś wyrażenia.

W polemice rzeczowej dąży się do uzgodnienia stanowisk w kooperacyjnym szukaniu prawdy, gdy w konfrontacji poglądów wspólnie znajduje się odpowiedź na postawiony problem.³¹

Ze względu zaś na przedmiot dzieli się dyskusję na teoretyczną albo praktyczną.

Dyskusja teoretyczna (naukowa) – szuka odpowiedzi na pytanie: jak coś jest, albo dlaczego tak jest?

Dyskusja praktyczna – wiezie do ustaleń co i jak należy czynić lub jaką postawę przyjąć.

Dyskusję, której tematyka oderwana jest od życia nazywa się dyskusją akademicką.³²

²⁹ SS, s. 43.

³⁰ Encyklopedia Katolicka KUL, hasło: dyskusja.

³¹ Tamże.

³² Encyklopedia Katolicka KUL, hasło: dyskusja.

IV. POSTAWY ZAGRAŻAJĄCE KRYTYCZNEJ DYSKUSJI

Przed wszystkim mając świadomość, że poznanie nigdy nie jest wyczerpujące, być otwartym na odkrywanie prawdy. Prawdę zaś ujawnia się i pogłębia w dyskusji. Zatem po prostu chcieć dyskutować.

Celem zagwarantowania poprawności dyskusji, podaje się zasady jej prowadzenia:

1. Należy zadbać o kooperacyjne rozwiązanie problemu.
2. Metodologicznie zdyscyplinowanie
3. Tematyczną spójność
4. Krytyczną życzliwość przeciwnym poglądom, wnikając nie tylko w treść sformułowań rozmówcy, ale także i w jego intencje.

Nie bez znaczenia na przebieg dyskusji mają miejsca jej odbywania. Z tego względu dyskusja może mieć charakter publiczny bądź prywatny.

Dyskusja publiczna daje zazwyczaj mniej wartościowe rezultaty. Uwarunkowania, szczególnie psychologiczne, towarzyszące dyskusji publicznej, eksponują momenty bardziej afektywne aniżeli efektywne, takie jak np.:

1. Niechęć z rezygnowania publicznie wyrażonych poglądów
2. Uleganie opinii wyrażonej sugestywnie lub z tupetem (zazwyczaj najwięcej do powiedzenia mają najodważniejsi niż najmędrsi).

Należy temu zapobiegać, by dyskusja nie przerodziła się w konflikt osobisty lub kłótnię, co zdarza się wówczas, gdy uczestnicy dyskusji zamiast stosować argumenty rzeczowe, posługują się sformułowaniami dokuczliwymi (ośmieszanie, imputowanie przewrotnych zamiarów, stosowanie agitacji itp.).³⁴

“Ludzka nauka” – konstatuje Popper – “zaczęła się od śmiałych i pełnych ufności prób krytycznego rozumienia świata w którym żyjemy”³⁵ To rozumienie świata jest prezentowane w postaci schematów myślowych, które niekiedy przybierają rangę mitów. Ich genezę upatruje Popper w zderzeniu kultur, “czyli prób rozumienia i wyjaśniania sobie samym świata”.³⁶

³³ Tamże.

³⁴ Dyskusja, Encyklopedia Katolicka KUL.

³⁵ K. R. P o p p e r , *Mit schematu pojęciowego*, s. 53.

³⁶ Tamże, s. 53.

Mit schematu pojęciowego często bierze się za oczywistą prawdę. Tymczasem tak nie jest: bowiem możliwości rozumu są zazwyczaj zwężone, zaś historyczny i kulturowy relatywizm również nie pozostają bez wpływu na budowanie się mitu schematu pojęciowego.³⁷

Ścieranie się kultur, a przeto zderzenie się schematów pojęciowych, wiedzie do ich dyskusowania.

"Poważne dyskusje, a takie przecież wchodzą w rachubę, zawsze stwierdza Popper – są trudne". Pojawiają się bowiem w nich nieracjonalne ludzkie wątki, jak chociażby ten, że przystępując do dyskusji, należy zachować chęć zwyciężania. Dyskusję, która by przyniosła zwycięstwo, a nie wniosła żadnego rozjaśnienia, trzeba by uznać za pełną stratę.³⁸

Przeszkodą w prowadzeniu krytycznej dyskusji jest również przeświadczenie, iż u jej początków należy uzgodnić słownik terminów.³⁹ Również za błędne uważa Popper żądanie, by każda dyskusja racjonalna rozpoczynała się od przywołania zasad lub aksjomatów.⁴⁰

Charakteryzując procedury dyskusowania, Popper dzieli je na poprawne i błędne.

Metoda błędna wychodzi od pytania: Jak możemy ustalić lub uzasadnić naszą tezę lub teorię. Ale tak postawiony problem prowadzi do dogmatyzmu, bądź cofania się w nieskończoność, bądź do relatywistycznej doktryny racjonalnej niewspółmierności schematów pojęciowych.

Przeciwnie, poprawna metoda krytycznej dyskusji wychodzi od pytania: Jakie są następstwa naszej tezy (teorii)? Czy je wszystkie możemy uznać.⁴¹

Schemat myślowy należy odróżnić od postaw, które mogą stanowić wyjściowe warunki do dyskusji. Te postawy przejawiają się w pragnieniu dojścia lub zbliżenia się do prawdy i gotowość do podzielenia problemów lub rozumienia celów i problemów współdyskutujących.⁴²

Dyskusja bardzo rzadko kończy się konkluzją. Jeżeli wyłoni nowy argument, już spełniła – zauważa Popper – swoje zadanie.⁴³

³⁷ Tamże, s. 55.

³⁸ K. R. P o p p e r , *Mit schematu pojęciowego*, s. 54.

³⁹ Tamże, s. 72.

⁴⁰ Tamże, s. 73.

⁴¹ Tamże, s. 74.

⁴² Tamże, s. 75.

⁴³ K. R. P o p p e r , *Mit schematu pojęciowego*, s. 41.

V. RÓŻNIC SIĘ MĄDRZE

Mnogość podmiotów (ludzi) poświadcza ich odrębność nie tylko ontologiczną ale i osobową. Ta zaś rodzi różnorodność postaw. Tę różnorodność unifikują style myślenia – schematy myślowe, które swe korzenie mają w kręgach kulturowych.

Zachodzi ciągle zderzenie się i ścieranie kultur, ich wzajemne przenikanie się. Ten proces, proces ciągły, ma różne postacie: od rzeczowego spierania się po kształty ideologizujące. Nieunikniony, potrzebny, czasem ubogacający, czasem niszczący, Groźny aż po eksterminację, co poświadczają wszelkie totalitaryzmy.

Będąc świadkiem niszczących zdarzeń kultur (czy jeszcze kultur), Popper usilnie upatruje za ich racjonalnym stykaniem się.

Upieranie się przy schematach myślowych, skazuje ich zwolenników na intelektualną atrofię. Stąd postulat: być intelektualnie otwartym na propozycję, które odsłaniają obszary prawdy. Ta otwartość nie jest skłonnością ku relatywizmowi, który Popper uważa za szczególnie i groźne nieszczęście naszych czasów. Pisze tak: rozpowszechniona obrona irracjonalizmu jest relatywizm wieszczący, iż prawda może zmieniać się wraz ze zmianą schematu pojęciowego.

Nie sprzyja również międzyludzkiemu porozumieniu "doktryna, wedle której wzajemne zrozumienie między różnymi kulturami, pokoleniami czy okresami historycznymi – jest niemożliwe".⁴⁴

Mimo takich trendów, Popper uważa, że jest potrzeba i możliwość kulturowego porozumienia się. Jego warunki to chcieć dyskutować celem szukania prawdy, a przeto okazać intelektualną otwartość i dobrą wolę.

⁴⁴ Tamże, s. 41.

K. R. POPPER'S CRITICAL DISCUSSION CONCEPT

The way of coming to the truth has always the form of an interesting and creative process. The process rooted in perception sometimes takes the form of discussion, especially creative and enriching when it appears in the meeting point of different cultures.

K.R. Popper has showed very firmly its importance in the formation of one's attitudes. And the way leading to its come-into-being, development and enrichment K.R. Popper has seen in the critical discussion.

This article presents K.R. Popper's concept of the critical discussion, its conditions, procedures and conclusions.